

دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

دانشکده مهندسی زراعی

موضوع:

بررسی اثرات اقتصادی تبدیل دامپروری سنتی به صنعتی در شهرستان نورآباد ممسنی با تأکید بر
حفظ مرتع

استاد راهنما:

دکتر حمید امیرنژاد

استاد مشاور:

مهندس حامد رفیعی

پژوهشگر:

شهاب گودرزی

مهر ماه ۱۳۹۰

فصل اول

مقدمه

یکی از اهداف مهم کشورمان رسیدن به استقلال در تمام زمینه‌ها از جمله خودکفایی در تولیدات کشاورزی و دامی می‌باشد که تحقق این امر خود به عنوان پایه و اساس محور استقلال در سایر بخش‌ها خواهد بود. برای رسیدن به این هدف می‌باید توجه جدی به بخش کشاورزی و دامی نمود. لازمه استقلال در این بخش اهمیت دادن به امر تحقیقات کشاورزی و دامی و بکارگیری نتایج حاصله از این امر در سطح مزارع و دامداری‌ها می‌باشد. در هر نظام اقتصادی، وجود منابع طبیعی و حفاظت از آن، هم به منظور تأمین نیازهای مصرفی و هم در جهت تداوم بخشیدن به توسعه پایدار از اهمیت زیادی برخوردار است (۴). اما با این وجود، جنگل‌ها و مراتع هر روز بیشتر و بیشتر مورد طمع بشر و هزاران هکتار از آن در گوشه و کنار جهان تخریب و جهت بهره‌برداری شخصی مورد هجوم قرار می‌گیرند. مملکت ما نیز از این امر بی‌بهره نیست. سیر افزایش تخریب جنگل‌ها و مراتع کشور ما بخصوص مراتع و جنگل‌های سلسله جبال زاگرس هشدار برای آینده می‌باشد. بنابراین، باید دنبال علت‌ها بود و از تخریب بیشتر جنگل‌ها و مراتع، این سرمایه‌های ملی جلوگیری نمود (۲۷).

در طی دهه‌های گذشته، زیربخش دام سهم مهمی در تأمین بخشی از نیازهای غذایی جامعه و ایجاد ارزش افزوده ایفا نموده است. در حال حاضر، نظام دامداری کشور را می‌توان به دو بخش سنتی و صنعتی تقسیم نمود. نظر به وجود نارسائی‌های متعدد در پرورش انواع دام به شیوه سنتی و نبود صرفه اقتصادی به واسطه بازدهی پایین دام‌ها، ایجاد و توسعه واحدهای دامداری صنعتی در دهه‌های اخیر شتاب بیشتری در صحنه اقتصاد کشور گرفته است (۲۶). راهکارهای اتخاذ شده در این زمینه نیز شامل احداث کشت و صنعت‌ها و دامپروری‌های بزرگ، انتقال تکنولوژی جدید دامپروری مانند واردات دام‌های اصلاح شده، ارائه تسهیلات و اعتبارات بانکی گسترده به سرمایه‌گذاران، آموزش و ترویج شیوه‌های جدید دامپروری و احداث کشتارگاه‌های صنعتی بوده است.

نکته قابل ملاحظه در تحول نظام دامداری این است که در فرایند نوسازی نظام دامداری کشور، سعی شده که واحدهای دامداری صنعتی به تدریج جایگزین نظام دامداری سنتی شود. نتیجه اجرای چنین سیاستی این بوده است که تنها بخش اندکی از دامداران سنتی توانسته اند از تسهیلات و امکانات ارائه شده توسط دولت برخوردار شوند. ضمن اینکه اجرای سیاست‌های مذکور به پیدایش واحدهای بزرگ با مدیریت‌های دولتی انجامیده که عملاً دارای بهره‌وری پایین بوده و از منابع موجود به طور بهینه استفاده نمی‌نمایند (۲۸).

امروزه افزایش جمعیت، موجب افزایش تقاضا برای گوشت قرمز شده است که دامداری به عنوان یک سیستم ارزشمند برای پاسخگویی به این تقاضا و تأمین روز افزون بازار بیشتر از قبل مورد توجه قرار می‌گیرد ولی نکته‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد این است که با افزایش تقاضا سطح چراگاه‌ها همچنان ثابت خواهد بود و با توجه به سطح محدود و آسیب پذیر جنگل‌ها و مراتع کشور باید تأمین محصولات دامی از حالت یک بعدی و متکی به مراتع، خارج و از طریق ایجاد واحدهای صنعتی دامداری و افزایش بهره‌وری با بهره‌گیری از نژادهای کارآمد صورت پذیرد (۲۸).

تقریباً تمامی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران بخش منابع طبیعی کشور بر این نکته اتفاق نظر دارند که این منابع در حال زوال و تخریب است (۵). منابع طبیعی کشور بستر زیست، تولید، معاش و حضور اقوام کوچنده این سرزمین بوده، و امکان استفاده‌های متنوع و متناسب برای بهره‌برداران فراهم کرده است (۵). در مطالعه طرح جامع مدیریت منابع طبیعی در پیرسرخ نورآباد ممسنی، بیان می‌شود که عمده‌ترین دلایل تخریب منابع طبیعی شرایط نامساعد اقتصادی، گسترش فقر و چرای بی‌رویه در دامداری سنتی می‌باشد. همچنین، بیان می‌دارد که مراتع به عنوان چراگاه دائم و همچنین تأمین کننده آب برای کشاورزی و صنعت و آب شرب در شهرها و روستاها از اهمیت بالایی برخوردار است. به طوریکه ضمن تأمین حفاظت منابع آب و خاک، مراتع موجود قادر است علوفه مورد نیاز تعداد قابل توجهی از دام‌ها را تأمین نماید، حال آنکه در حال حاضر از مراتع مزبور به صورت غیر علمی بهره‌برداری شده و دام موجود تقریباً سه برابر واحد موجود در هر هکتار ظرفیت مرتع می‌باشد. به دلیل نبود

سوخت در روستاها و عشایر درختان جنگل همانند بلوط، بنه، کل خنگ و بادام در حال نابودی است. سال به سال تعداد دامداران افزایش می‌یابد و تخریب مراتع را به دنبال دارد، و با وجود این امر درآمد روستائیان رو به تحلیل رفته است (۲۹). نکته مهم این است که دامداری سنتی طی هزاران سال به دلیل ویژگی‌های اقلیمی و استراتژیک ایران در بین عشایر و روستائیان متداول بوده است و تنها راه معیشت و حرفه‌ای اصلی این گروه اجتماعی، دامداری می‌باشد. این گروه که زمانی جزء تولید کنندگان به شمار می‌رفتند، ولی امروزه به عنوان بار اضافی و نا کارآمد در سیستم شهرنشینی به چشم می‌خورند (۳۰). این در حالی است که کشورهای توسعه یافته که دارای نظام‌های اقتصادی پیشرفته دامداری هستند، بخش سنتی توانسته با به کارگیری استعدادها و دامداران در کنار تکنولوژی و سرمایه‌گذاری‌های دولتی و افزایش سطح آموزش، به شکوفایی برسد (۳۰).

در دامپروری سنتی سرمایه‌گذاری فقط در دام بوده و ریسک سرمایه‌گذاری در دامداری سنتی پایین‌تر از دامداری صنعتی است (۲۴). در مقایسه قیمت تمام شده محصولات دامی در دو روش صنعتی و سنتی می‌توان گفت در دامداری سنتی چون نگاه تولید، معیشتی و خانوادگی است، هزینه‌های نیروی انسانی را لحاظ نمی‌کنند بنابراین قیمت تمام شده محصول تولیدی نسبت به دامداری‌های صنعتی پایین‌تر است. اما اگر بازده تولید و میزان خروجی محصولات در کنار هم قرار گیرد خلاف این ثابت می‌شود. به طور مثال، یک گوساله بومی در یک دامداری سنتی طی یک دوره شیردهی ۲ تن شیر می‌دهد. اما تولید شیر یک گاو اصیل در دامداری صنعتی ۸ تن شیر است. به اعتقاد سنتی‌ها با تأمین علوفه از مراتع، قیمت تمام شده گوشت نسبت به واحدهای صنعتی پایین‌تر است. اما این که دامدار برای رسیدن به مراتع چه هزینه‌ای را متقبل می‌شود و همچنین تخریبی که به مرتع وارد می‌شود، محاسبه نمی‌شود (۲۴). با توجه به این موارد نمی‌توانیم به طور قطع و با اطمینان بگوییم که دامپروری سنتی کاملاً ناکارآمد و دامپروری صنعتی کاملاً کارآمد می‌باشد، بلکه تنها باید در کنار بکارگیری بخش صنعتی و بر طرف کردن مشکلات آن، سیستم‌های سنتی نیز مورد توجه و حمایت، قرار گیرند. زیرا این نظام با تجربه و اندوخته‌های بومی هزار ساله نیاز به مطالعات و

دقت بیشتری برای مواجهه با آنها دارد. چه بسا حرکت سریع و نابخردانه منجر به تأثیرات جبران ناپذیری بر پیکر این گروه اجتماعی خواهد شد.

۱-۲- تعریف مسأله

بی‌شک تغییر و تحول در بخش دامداری زیر مجموعه‌ای از تحولات کلی کشور است و کشور ما در نیم قرن اخیر شاهد تحولات عظیمی از ابعاد مختلف اقتصادی و اجتماعی بوده است. تغییر و تحولات جمعیتی جامعه روستایی، عشایری و شهر نشینی، خود نشان دهنده سرعت این تحولات بوده است (۳۰). ایران به دلیل دارا بودن شرایط اقلیمی و جغرافیایی خاص وجود رشته کوه‌های البرز و زاگرس از دیرباز بستر مناسبی برای دامداری بوده است، و دامداران طی هزاران سال با استفاده از مراتع ییلاقی و قشلاقی به شیوه‌های سنتی به دامداری پرداختند. در شکل اولیه دامداری به صورت سنتی بوده و با توجه به کثرت زمین‌های زراعی و میزان علوفه و کمی تعداد دام، در گذشته تلاش چندانی برای تغییر وضعیت موجود، بهبود و بهینه سازی ایجاد دامداری صنعتی مشاهده نمی‌گردید. ولی به موازات رشد جمعیت و اهمیت حیاتی و نیاز روز افزون به غذا و توجه به جهانی شدن بازار دام و تولیدات جنبی آن، روابط گذشته به هم ریخته و کثرت دام و کمی منابع پیش رو قرار گرفت، در این راستا با توجه به منابع محدود کره زمین تفکر تبدیل دامداری‌های سنتی به صنعتی شکل منجمی یافته و در قالب‌های پرورش دام در بعد صنعتی آن با موانعی روبه رو است که بدون شک، گذار از یک مسیر بحرانی، نیازمند برنامه‌ریزی و هماهنگی لازم می‌باشد (۲۲).

مراتع ایران یکی از گسترده‌ترین عرصه‌های محیط زیست را تشکیل می‌دهد. طبق آمار رسمی سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری، مراتع کشور معادل ۸۴/۷ میلیون هکتار می‌باشد، که از این ۸۴/۷ میلیون هکتار فقط ۱۶ میلیون هکتار آن دارای شرایط خوبی است (۸). طی قرن حاضر و بخصوص چند دهه اخیر، با افزایش جمعیت و بهبود سطح زندگی، استفاده بی‌رویه و البته خارج از توان اکوسیستم، توسعه یافته و تخریب مراتع نمود پیدا کرده است (۱۹). شناخت و آگاهی از دلایل

تخریب رو به رشد منابع طبیعی به خصوص مراتع کشور، از اهمیت زیادی برخوردار است. دلایل مختلفی برای تخریب مراتع وجود دارد، یکی از اصلی‌ترین علل تخریب مراتع، دامپروری سنتی می‌باشد. در این نوع دامپروری، زیادی دام، چرای مفرط، عدم تعادل دام و مرتع باعث تخریب مراتع می‌شود. رقابت در چرا، چرای زودرس و چرای طولانی باعث شده که طبق نظر بهره‌برداران و کارشناسان، حدود ۴۶ درصد از تخریب منابع طبیعی کشور ناشی از دام و دامداری می‌باشد (۵).

بر اساس آخرین آمار، جمعیت دامی کشور حدوداً ۱۲۴ میلیون واحد دامی اعلام شده است. که حدوداً ۸۳ میلیون واحد دامی آن وابسته به مرتع می‌باشد. این در صورتی است که مراتع موجود کشور تنها می‌تواند سالیانه علوفه ۲۴/۶ میلیون واحد دامی را تأمین کند (۸). مطابق این آمار، در حال حاضر بیش از ۲/۲ برابر ظرفیت مجاز از مراتع کشور بهره‌برداری می‌شود که این میزان برداشت، معیشت بیش از ۹۰۰ هزار خانوار روستایی عشایری را تأمین می‌کند (۱۱).

تعداد گاوداری‌های صنعتی کشور (اعم از فعال و غیر فعال) در سال ۱۳۸۹، ۲۴۶۵۹ واحد با ظرفیت ۲/۷ میلیون رأس است که از نظر تعداد و ظرفیت نسبت به سال ۱۳۸۶ به ترتیب ۳۱ و ۲۲/۳ درصد افزایش داشته است (۸). از بین گاوداری‌های صنعتی موجود، تعداد ۱۵ هزار و ۵۴۱ واحد با ظرفیت ۱/۷ میلیون رأس با فعالیت پرورش گاو شیری و ۹ هزار و ۱۱۸ واحد با ظرفیت یک میلیون رأس با فعالیت پرواربندی می‌باشد. میزان تولید شیر گاوداری‌های صنعتی کشور در سال ۱۳۸۸ بیش از ۳/۲ میلیون تن گزارش شده که حدود ۴۸ درصد تولید شیر کشور را شامل می‌شود. مقدار تولید شیر در گاوداری‌ها صنعتی کشور در سه ماهه اول سال ۱۳۸۹ نیز ۸۹۰ هزار تن گزارش شده است. همچنین، تولید شیر گاوداری‌های صنعتی در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۵ حدود ۳۳/۲ درصد افزایش داشته است (۱۱). در استان فارس متوسط شیر تولیدی روزانه هر رأس گاو در گاوداری‌های صنعتی و نیمه صنعتی ۱۳/۶ کیلوگرم و در گاوداری‌های سنتی ۳/۲ کیلوگرم برآورد شده است (۶). میزان تولید شیر و گوشت استان فارس در سال ۱۳۸۸ به ترتیب ۴۴۶/۱۷ و ۶۱/۱۲ هزار تن بوده است (۱۱).

مقایسه تعداد واحدهای تولیدی، تعداد دام و مقدار شیر تولیدی نشان می‌دهد که مشکل عمده کشورهای در حال توسعه، نه در تعداد واحدهای دامی بلکه در بهره‌وری پایین عوامل تولید، عدم کارایی واحدهای بزرگ دامپروری وابسته به دولت، ضعف در مدیریت و نادیده انگشتان اصول اقتصادی، نوسان قیمت‌ها، عدم شناخت عوامل مؤثر بر تولید و درجه اهمیت نسبی آنها، اعمال شیوه‌های سنتی تولید و عدم بهره‌گیری از تکنولوژی مدرن و نهایتاً نارسائی خدماتی در زمینه بهداشت و درمان می‌باشد (۱۹).

شهرستان نورآباد ممسنی در شمال غربی استان فارس واقع شده است، که حدوداً ۴۹۰ هزار هکتار از منابع طبیعی کشور به خود اختصاص داده است و از سال ۱۳۷۱ تا سال ۱۳۸۸ حدوداً ۷۰۰ هکتار از آن تخریب شده است (۲). تعداد دام سبک و سنگین استان به ترتیب ۱۱۲۷۳۵۱۸ و ۵۵۶۸۴۳ رأس می‌باشد که شهرستان نورآباد ممسنی تعداد ۱۰۱۳۶۱۲ رأس دام سبک و ۲۱۷۰۲ رأس دام سنگین را در خود جای داده است (۱۲). این تعداد دام از ۴۵۰ هزار هکتار از مراتع شهرستان تغذیه می‌کنند، که متأسفانه با توجه به کاهش نزولات و عدم پراکنش مناسب و وجود چرای بیش از اندازه در مراتع، باعث شده که مراتع از وضعیت مطلوبی برخوردار نباشند. تعداد دامپروری‌های صنعتی شهرستان ۳۳ واحد می‌باشد که ۲۱ واحد آن فعال است. ظرفیت پرورش این واحدها در مجموع ۷۰۹۰ رأس دام می‌باشد. حدوداً یک میلیون رأس از دام‌های شهرستان به صورت سنتی پرورش می‌یابند که ۷۶۵۸ خانوار روستایی و عشایری از این طریق امرار معاش می‌کنند (۲). ۸۹ درصد درآمد سالیانه دامداران سنتی، از فروش دام و مواد لبنی بدست می‌آید و بقیه درآمد آنها مربوط به بهره‌برداری از محصولات فرعی از جنگل و مرتع می‌باشد (۲۷).

امروزه دولت و کارشناسان بر این عقیده‌اند که نظام دامداری سنتی عامل در زوال و تخریب منابع طبیعی بوده است و باید برای ثبات وضعیت عرضه و تقاضای بازار و بهبود وضعیت مراتع و جنگل، دامداری صنعتی جایگزین دامداری سنتی شود که این تغییر از دامداری سنتی به صنعتی، نیازمند به یک شناخت عمیقی از مسائل اجتماعی- اقتصادی دامداران سنتی است (۲۰).

همگام با افزایش چشمگیر تعداد واحدهای گاوداری شیری در دو دهه گذشته، میزان شیر تولیدی گاوداری‌های صنعتی بیش از سه برابر شده است. بدین ترتیب، استنباط می‌شود افزایش مقدار شیر صرفاً از افزایش تعداد دام ناشی نشده، بلکه تلاش‌ها و تحقیقات مربوط به بهینه کردن نژاد گاوها و به عبارتی تغییر تکنولوژی نیز عامل مهمی در ارتقای بهره‌وری عوامل تولید و رشد آن در صنعت گاوداری کشور بوده است.

با توجه به مشکلات و مسائل مربوط به دامداری‌های سنتی و همچنین مزایای دامداری صنعتی، تبدیل دامداری‌های سنتی به صنعتی یکی از موضوعات اصلی در جهت جلوگیری از تخریب مراتع، بهبود وضعیت اقتصادی- اجتماعی دامداری، افزایش تولید و بهبود درآمد بهره‌برداران می‌شود، این مطالعه به منظور بررسی اثرات اقتصادی تبدیل دامپروری سنتی به صنعتی با تأکید بر حفظ مرتع در شهرستان نورآباد ممسنی می‌پردازد. بدین منظور، ابتدا وضعیت اقتصادی دامداران سنتی و صنعتی مورد بررسی قرار گرفته و سپس بهره‌وری عوامل تولید در واحدهای سنتی و صنعتی تجزیه و تحلیل می‌شود و در ادامه کارآیی بهره‌برداران در واحدهای سنتی و صنعتی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۳- فرضیات

- ۱- تبدیل دامداری‌های سنتی به دامداری‌های صنعتی باعث افزایش درآمد دامداران می‌شود.
- ۲- بهره‌وری عوامل تولید در دامداری‌های صنعتی از دامداری‌های سنتی بیشتر است.
- ۳- کارآیی بهره‌برداران در دامداری‌های صنعتی بیشتر از دامداری‌های سنتی است.
- ۴- تبدیل دامداری‌های سنتی به دامداری‌های صنعتی باعث کاهش تخریب مراتع در منطقه خواهد شد.

۱-۴- اهداف تحقیق

با توجه به حجم دامداری‌های سنتی در کشور و همچنین افزایش جمعیت و به دنبال آن افزایش تقاضا برای گوشت قرمز، فشار زیادی بر مراتع کشور وارد می‌آید که اگر امروز به این امر توجه نگردد، شاید جبران آن در آینده امکان‌پذیر نباشد. از طرف دیگر، تخریب مراتع به دلیل چرای بیش از حد موجب می‌شود که در بلندمدت دامداری سنتی دچار مشکل اساسی شود، زیرا که این نوع دامداری وابستگی شدیدی مراتع دارد. بنابراین، با شناخت و بررسی‌های دقیق می‌توان راهکارهای مناسب در جهت بهبود وضعیت معیشتی و اجتماعی دامداران و ارتقاء سطح رضایت دامداران و در نتیجه افزایش سطح تولید ارائه نمود تا از این طریق هم به حفظ منابع با ارزش طبیعی کمک نمود و هم مانع آسیب رسیدن به این طبقه اجتماعی شود. با توجه به این موارد، این تحقیق اهداف کلی زیر را مد نظر قرار داده‌است:

۱- بررسی وضعیت اقتصادی دامداران در اثر تبدیل دامداری سنتی به دامداری‌های صنعتی.

۲- بررسی بهره‌وری عوامل تولید دامداری‌های سنتی و صنعتی.

۳- بررسی کارآیی واحدهای دامداری سنتی و صنعتی.

۴- بررسی عوامل مؤثر بر بهبود شاخص‌های بهره‌وری در دامداری‌های سنتی و صنعتی.

۵- بررسی نحوه بهره‌برداری و وضعیت تخریب مراتع با تبدیل دامداری سنتی به دامداری‌های صنعتی.

۱-۵- تعاریف و مفاهیم

۱- دامدار: کسی که خود اداره واحد بهره‌برداری را به عهده دارد و یا ممکن است دامدار در

اداره واحد دامداری از همکاری افراد خانواده (چوپان فامیلی) و یا کارگر مزد بگیر استفاده نماید

(۲۰).

۲- واحد دامداری: یک واحد بهره‌برداری است که از یک یا چند نفر بهره‌بردار تشکیل شده و هر واحد معادل ۳۰ واحد دامی و میانگین مساحت برای هر واحد دامی ۲ هکتار می‌باشد. این بهره‌برداران ممکن است حشمدار یا دامدار باشند (۲۰).

۳- دامداری سنتی: به تعداد دامی اطلاق می‌شود که از حد نصاب واحد دامداری کم تر بوده و خانواده‌ها جهت تامین مایحتاج لبنی و گوشتی خانواده خود از آن‌ها نگهداری می‌کنند. این دام‌ها بیشتر از اراضی زراعی، جنگل یا مرتع حریم روستا و یا به صورت دستی تغلیف می‌شوند (۲۰).

۴- دامداری صنعتی: واحدی است که پرورش دام به صورت مکانیزه صورت می‌گیرد و در عین حال از زمین‌های موجود و در دست اختیار، برای تغذیه دام واحد صنعتی استفاده مناسب و علمی شود (۲۰).

۵- بهره‌وری: در حوزه نظری بهره‌وری به معنای درست انجام دادن کار به طور مداوم است. از نظر کاربردی، بهره‌وری در هر دستگاه به معنای نسبت ستانده کمی به نهاده‌های کمی تعریف می‌شود (۱۴).

۶- مرتع: کلیه اراضی دارای پوشش طبیعی به نحوی که خوراک دام از آن حاصل می‌شود و تجدید حیات آن به طور طبیعی انجام می‌پذیرد و همچنین آن قسمت از اراضی که برای کمک به تجدید حیات پوشش گیاهی طبیعی آن به نحوی در آنجا بشر دخالت نموده است و پس از این دخالت آن را همانند سایر مراتع طبیعی اداره می‌نماید (۳۸).

فصل دوم

کلیات و بررسی منابع

۲-۱- مقدمه

در این فصل آمارهای مربوط به تعداد کل دامداران کشور و تعداد انواع دام‌ها و مقدار تولید شیر و گوشت همچنین میزان جنگل‌ها و مراتع کشور و میزان تولید علوفه کشور به تفکیک استان‌ها بیان شده است. در ادامه مطالب کاملی در مورد وضعیت دامداری و کشاورزی شهرستان نورآباد ممسنی آورده شده است. در پایان، معرفی بهره‌وری و کارایی، همچنین مطالعات پیشین مرتبط با این مطالعه بیان شده است.

جمعیت انواع مختلف واحدهای دامی (سبک و سنگین) در سال ۱۳۸۸ به تفکیک هر استان در جدول (۲-۱) آورده شده است.

جدول ۲-۱- جمعیت دام به تفکیک نوع دام و استان در سال ۱۳۸۸ (واحد هزار رأس - هزار نفر)

استان	گوسفند، بره	بز و بزغاله	گاو و گوساله				تکسمیان
			اصیل	دورگ	بومی	جمع	
آذربایجان شرقی	۳۶۰۴/۲۷	۷۱۷/۷۷	۲۶/۷۶	۱۹۲/۶۱	۲۶۲/۳۹	۴۸۱/۷۶	۱۸۵/۸۷
آذربایجان غربی	۴۰۱۸/۶۷	۵۸/۸۸	۲۰/۵۵	۱۸۴/۹۱	۲۲۵/۳۹	۴۳۰/۷۵	۹۲/۵۱
اردبیل	۲۳۱۶/۹۹	۲۶۲/۱۹	۱۴/۸۸	۱۹۷/۲۳	۱۳۶/۴۰	۳۸۴/۱۵	۵۳/۹۰
اصفهان	۲۴۲۰/۵۴	۱۰۳۹/۳۶	۱۱۷/۸۵	۳۸۵/۰۶	۶۶/۳۰	۵۶۹/۲۱	۳۲/۸۹
ایلام	۹۰۹/۴۳	۷۷۵/۲۷	۲/۰۳	۱۰/۴۷	۳۰/۷۴	۴۳/۲۴	۲۹/۴۴
بوشهر	۹۸۵/۷۲	۱۱۹۱/۹۵	۰/۸۶	۲۵/۸۷	۲۹/۵۲	۵۶/۲۴	۱۷/۱۵
تهران	۱۲۶۱/۵۶	۴۴۴/۱۸	۲۵۴/۲۲	۲۰۳/۰۸	۱۹/۵۰	۴۷۶/۸۰	۱۶/۵۹
چهارمحال	۱۵۲۹/۰۹	۱۰۸۱/۶۴	۱۹/۰۵	۱۴۶/۷۳	۳۰/۷۴	۱۹۶/۵۲	۴۲/۳۱
خراسان	۹۷۰	۱۴۹۹/۵۰	۷/۲۶	۴۴/۳۵	۳۶/۳۱	۸۸/۹۲	۲۷/۳۹
خراسان رضوی	۵۷۲۹/۲۲	۱۶۰۸/۸۰	۹۳/۸۵	۳۲۳/۴۹	۳۰/۶۴	۴۴۷/۹۸	۱۹۰/۵۸
خراسان شمالی	۱۵۵۶/۱۴	۴۰۷/۶۰	۱۳/۳۷	۵۸/۱۱	۲۴/۵۴	۹۶/۰۲	۶۰/۵۶
خوزستان	۶۱/۲۶	۱۳۶۸/۶۵	۲۶/۰۱	۱۷۴/۲۹	۱۹۸/۲۶	۳۸۹/۵۶	۱۲۲/۴۷
زنجان	۱۰۴۸/۲۷	۱۷۵/۱۹	۱۶/۸۱	۳۸/۴۹	۷۹/۹۷	۱۳۵/۲۷	۷۳/۶۳
سمنان	۸۲۲/۱۲	۴۳۵/۶۸	۱۲/۳۱	۶۳/۱۲	۸۹/۸۰	۸۴/۲۳	۹/۹۱
سیستان	۷۹۸/۵۴	۱۲۱۷/۳۵	۲/۳۵	۳۶/۳۴	۱۱۴/۳۱	۱۵۲/۹۰	۸۱/۰۷
فارس	۳۷۹۴/۹۴	۴۳۲۵/۹۳	۴۶/۸۸	۱۷۵/۰۶	۸۱/۹۳	۳۰۳/۸۷	۷۹/۲۴
قزوین	۷۶۸/۵۶	۱۴۵/۸۹	۱۹/۴۸	۱۲۳/۶۳	۸۹/۵۱	۲۳۲/۶۳	۳۵/۳۹
قم	۸۴۴/۰۷	۱۶۳/۵۹	۱۸/۰۹	۵۴/۹۶	۲۰/۷۲	۹۳/۷۸	۴/۶۵
کردستان	۱۲۵۶/۸۲	۵۵۹/۰۸	۹/۷۴	۳۳/۲۶	۱۷۵/۱۰	۲۱۸/۱۰	۵۰/۱۸
کرمان	۱۰۳۸/۴۵	۱۵۱۰/۳۹	۲۳/۳۸	۹۵/۳۸	۳۹/۶۲	۱۵۸/۳۷	۴۴/۵۷
کرمانشاه	۱۵۷۶/۱۸	۵۸۳/۷۸	۱۱/۴۵	۸۲/۲۲	۱۱۹/۹۹	۲۱۳/۶۵	۳۷/۴۷

ادامه جدول ۱-۲

استان	گوسفند، بره	بز و بزغاله	گاو اصیل	گاو دورگ	گاو بومی	جمع	گاو میش	شتر	تکسمیان
کهگیلویه	۸۷۱/۵۳	۸۲۴/۲۷	۸۴/۲۷	۳/۵۴	۴۹/۲۳	۵۴/۱۷	۰	۰/۶۲	۷۱/۳۸
گلستان	۱۲۲۹/۴۱	۱۴۸/۳۹	۳۳/۱۸	۳۲۶/۴۰	۳۶/۳۷	۳۶۹/۳۱	۱/۸۱	۲/۰۶	۲۹/۵۵
گیلان	۸۶۹/۴۷	۱۷۷/۹۹	۱۹/۳۷	۸۷/۳۰	۳۶۵/۶۸	۴۷۲/۳۵	۲۶/۵۴	۰	۳۴/۵۲
لرستان	۳۲۴۱/۵۰	۱۶۰۷/۷۴	۷۶/۲۶	۱۸۱/۳۱	۹۴/۲۳	۳۰۲/۲۰	۰/۸۲	۰	۵۷/۹۵
مازندران	۲۰۲۶/۵۰	۲۳۲/۶۹	۵۱/۷۰	۴۰۶/۴۶	۳۷۳/۷۳	۵۸۵/۸۹	۶/۵۷	۰	۳۱/۴۴
مرکزی	۱۴۲۸/۷۳	۴۱۳/۸۸	۲۷/۳۰	۲۶۹/۴۳	۶۹/۱۱	۳۶۵/۸۴	۰	۰	۵۶/۳۲
هرمزگان	۶۷/۱۰	۵۷۲/۳۸	۰/۴۳	۱۲/۳۲	۱۸/۰۲	۳۰/۷۶	۰	۸/۱۳	۳۲/۸۴
همدان	۱۴۷۷/۸۵	۳۵۸/۸۹	۹۰/۳۱	۳۰۲/۲۳	۸۶/۳۳	۴۲۰/۴۶	۰	۰	۷۸/۴۰
یزد	۴۳۵/۵۷	۶۰۶/۱۵	۱۰/۲۸	۱۱۱/۷۰	۳/۰۷	۱۲۵/۰۴	۰	۲۱/۸۳	۷/۹۲
کرمان	۴۴۸/۷۴	۶۶۲/۱۳	۰/۴۹	۲۳/۷۹	۴۴/۷۵	۶۹/۰۳	۰	۱۰/۳۴	۱۹/۱۰
جمع کل	۵۲۱۱۴	۲۵۷۶	۹۶۱	۴۳۷۳	۲۹۱۵	۸۲۴۹	۴۵۹	۱۵۴	۱۷۲۴/۱۹

مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی ۱۳۸۸

بر اساس جدول (۱-۲)، تعداد کل جمعیت دامی کشور اعم از سنگین و سبک در سال ۱۳۸۸، ۷۳۵۲۵/۱۹ (هزار رأس- هزار نفر) بوده است که استان فارس با ۸۸۱۰/۱۸ هزار رأس دام سبک و سنگین بیشترین جمعیت دامی کشور را به خود اختصاص داده است و استان هرمزگان با ۷۴۱/۴۸ هزار رأس دام کمترین تعداد دام را به خود اختصاص داده است.

در جدول (۲-۲) جمعیت دام کشور بر حسب واحد دامی در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به

تفکیک انواع دام آورده شده است.

جدول ۲-۲ - جمعیت دام کشور بر حسب واحد دامی در سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ (واحد: هزار واحد دامی)

شرح	ضریب واحد دامی	۱۳۸۷	۱۳۸۸
گاو و گوساله اصیل	۹/۵	۸۶۹۲/۵۰	۹۱۲۹/۵۰
گاو و گوساله دورگ	۶/۵	۲۶۳۹۰	۲۸۴۲۴/۵۰
گاو و گوساله بومی	۴	۱۲۵۳۶	۱۱۶۶۰
گاو میش	۶/۵	۲۹۰۵/۵۰	۲۹۸۳/۵۰
گوسفند و بره	۱	۵۲۲۱۹	۵۲۱۱۴
بز و بزغاله	۰/۷۵	۱۹۳۵۵/۲۵	۱۹۳۱۷
شتر	۵/۵	۸۴۱/۵۰	۸۴۷
تکسمیان	۴/۵	۷۵۱۶/۷۱۸	۷۷۵۸/۸۵
جمع کل	-	۱۳۰۴۵۶/۳۸	۱۳۲۲۳۴/۳۵

مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸

در جدول (۲-۲)، مشاهده می‌شود که بیشترین ضریب واحد دامی عدد ۹/۵ می‌باشد و مربوط به گاو و گوساله اصیل می‌باشد که تعداد آنها در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به ترتیب ۸۶۹/۵۰ و ۹۱۲۹/۵۰ هزار واحد دامی بوده است. کمترین ضریب واحد دامی عدد ۰/۷۵ می‌باشد و متعلق به بز و بزغاله می‌باشد که تعداد آنها در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به ترتیب ۱۹۳۵۵/۲۵ و ۱۹۳۱۷ هزار واحد دامی بوده است (۹).

۲-۲- تولید شیر و گوشت دام

در جداول (۲-۳) و (۲-۴) به ترتیب میزان تولید گوشت قرمز و شیر در کشور از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ آورده شده است که این میزان تولید مربوط به دام‌های سبک و سنگین (گاو، گاو میش و شتر) می‌باشد.

جدول ۲-۳- میزان تولید گوشت قرمز به تفکیک نوع دام از سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۸ (واحد: هزار تن)

شرح/سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
گوسفند	۳۱۱/۹	۳۱۵	۳۱۸/۳	۳۳۱/۶	۳۱۸/۳	۳۳۴/۲
بز	۱۱۵/۴	۱۱۷	۱۱۷/۶	۱۲۲/۵	۱۱۹/۹	۱۲۴/۳
گاو اصیل	۵۲	۵۴/۲	۵۸/۴	۶۳/۹	۶۴	۶۶/۸
گاو دورگ	۱۳۸/۳	۱۵۲/۴	۱۷۱	۱۹۴/۷	۲۱۲/۲	۲۸۸/۱
گاو بومی	۱۴۶/۵	۱۴۱/۵	۱۴۱/۴	۱۲۹/۷	۱۲۹/۷	۱۲۲/۱
گاو میش	۱۶/۷	۱۵	۱۸	۱۹/۲	۲۲/۳	۲۲/۱
شتر	۴/۲	۵	۳/۴	۴/۴	۴/۴	۴/۵
جمع کل	۷۸۵	۸۰۰	۸۲۹	۸۶۶	۸۷۰	۹۰۲

مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸

جدول ۲- ۴- میزان تولید شیر به تفکیک نوع دام از سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۸ (واحد: هزارتن)

شرح/سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
گوسفند	۲۸۶/۲	۲۸۸	۲۹۰	۲۹۰/۱	۲۸۹/۸	۲۸۹
بز	۳۷۰/۹	۳۶۹	۳۷۲	۳۷۲	۳۷۱/۶	۳۷۱
گاو اصیل	۲۱۵۳/۲	۲۲۶۹/۲	۲۵۳۴	۲۶۶۶	۲۸۵۲/۵	۳۰۵۸
گاو دورگ	۲۵۹۸/۳	۲۹۹۴/۲	۳۳۲۸	۳۸۲۴/۹	۴۲۸۷/۴	۴۷۷۲
گاو بومی	۱۰۹۰/۵	۱۰۴۴/۶	۹۸۷	۹۰۹/۹	۷۰۵/۲	۷۸۳
گاو میش	۲۱۷/۶	۲۲۷	۲۳۹	۲۵۲/۷	۲۶۵/۵	۲۷۹
جمع کل	۶۷۲۰	۷۱۷۹	۷۷۴۱	۸۳۱۲	۸۷۷۲	۹۵۵۲

مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸

با توجه به جداول (۲-۳) و (۲-۴)، میزان تولید گوشت قرمز از ۷۸۵ هزار تن در سال ۱۳۸۳

به ۹۰۲ هزار تن در سال ۱۳۸۸ رسید که ۱۶/۰۸ درصد رشد نشان می‌دهد. میزان تولید شیر از ۶۷۲۰ هزار تن در سال ۱۳۸۳ به ۹۵۵۲ هزار تن در سال ۱۳۸۸ رسیده و نشانگر ۴۰/۰۲ درصد رشد است همچنین گاو دورگ بیشترین میزان تولید شیر و گوشت قرمز را از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ داشته است (۹).

۲-۳- مراتع

از سطح ۱۶۲/۲ میلیون هکتار وسعت کشور، ۸۴/۷ میلیون هکتار یا ۵۲/۳ درصد مساحت کشور را مراتع تشکیل می‌دهند. از این میزان سطح مراتع شمال حدود ۱/۷ میلیون هکتار و سطح مراتع خارج از شمال ۸۳ میلیون هکتار است. تفکیک مراتع کشور به شرح زیر است:

۱- مراتع متراکم (خوب) ۷/۲ میلیون هکتار با تراکم تاج پوشش بیش از ۵۰ درصد، ۸/۵ درصد مراتع کشور را تشکیل می‌دهد؛

۲- مراتع نیمه متراکم (متوسط) با سطح ۲۱/۴ میلیون هکتار با تراکم تاج پوشش ۵۰-۲۵ درصد، ۲۵/۵ درصد مراتع کشور را تشکیل می‌دهد؛

۳- مراتع کم تراکم (فقیر) با سطح ۱۵/۵۶ میلیون هکتار با تراکم تاج پوشش ۲۵-۵ درصد، ۶۶/۲ درصد مراتع کشور را تشکیل می‌دهد (۹).

در جدول (۲-۵) مساحت مراتع (خوب، متوسط و فقیر) کشور در سال ۱۳۸۸ بر حسب هکتار

به تفکیک هر استان آورده شده است.

جدول ۲-۵- مساحت مراتع کشور در سال ۱۳۸۸ (واحد: هکتار)

استان	مراتع				جمع کل سطوح منابع طبیعی
	خوب	متوسط	فقیر	جمع	
آذربایجان شرقی	۷۰۳۷۲۹	۱۳۵۹۷۰۷	۴۱۰۰۰۵	۲۴۷۳۴۴۱	۲۷۴۲۲۱۴
آذربایجان غربی	۵۵۳۷۲۹	۱۰۶۳۳۷۶	۸۵۵۳۴۰	۲۴۷۲۵۰۸	۲۷۵۴۷۶۱
اردبیل	۴۲۷۹۰۶	۴۵۷۶۴۲	۱۸۳۴۹	۹۰۳۸۹۷	۹۶۸۳۸۷
اصفهان	۲۸۰۰۷۰	۴۰۳۹۸۸	۵۶۴۴۵۹۷	۶۳۲۸۶۵۵	۹۷۲۶۳۲۹
ایلام	۲۸۷۳۵	۴۷۹۸۸۷	۶۰۴۷۳۵	۱۱۱۲۳۵۸	۱۷۸۷۹۴۸
بوشهر	۸۷۷۷	۴۰۹۲۰۸	۸۴۵۰۱۰	۱۲۶۲۹۹۵	۱۸۱۹۴۹۱
تهران	۴۰۱۳۱۹	۴۷۸۳۲۰	۳۳۸۸۰۸	۱۲۱۸۴۴۷	۱۴۰۳۲۴۴
چهارمحال	۱۸۲۳۱۵	۳۹۰۸۲۳	۳۳۵۰۱۳	۹۰۸۱۵۱	۱۳۶۳۴۸۲
خراسان جنوبی	۶۱۸۴	۶۳۲۲۲۶	۵۶۴۹۶۸۲	۶۲۸۸۰۹۲	۸۸۸۹۰۶۲
خراسان رضوی	۳۰۴۵۳۰	۲۱۴۷۰۴۶	۴۱۰۶۷۸۰	۶۳۵۸۵۵۹	۸۱۴۶۸۶۴
خراسان شمالی	۱۱۲۶۱۵	۶۲۷۲۴۴	۸۱۵۳۶۸	۱۵۵۵۲۰۷	۲۰۳۳۰۳۷
خوزستان	۵۷۱۰۷۳	۱۳۵۳۰۹۶	۵۵۳۵۲۲	۲۴۷۷۶۹۱	۴۰۱۹۰۹۷
زنجان	۲۴۰۴۴۲	۴۲۵۳۰۱	۴۷۱۳۱۷	۱۱۳۷۰۶۰	۱۳۱۴۵۴۴
سمنان	۲۱۰۸۰۷	۵۸۵۰۹۳	۲۹۳۵۱۸۳	۳۷۳۱۰۸۳	۹۳۱۲۱۵
سیستان	۲۱۷۰۹۶	۹۰۸۱۲۹	۹۵۲۳۲۷۴	۱۰۶۴۸۴۹۹	۱۶۶۷۳۶۰۷
فارس	۵۷۷۰۶	۱۷۳۵۲۷۶	۵۵۲۷۰۰۵	۷۳۱۹۹۸۷	۱۰۲۱۹۲۵۰
قزوین	۲۵۲۵۵۰	۴۳۰۱۲۲	۱۷۰۸۱۳	۸۵۳۴۵۸	۹۱۰۷۹۴
قم	۲۴۹۸	۳۴۸۳۰	۶۸۵۶۹۱	۷۲۳۰۱۹	۹۱۲۶۷۷
کردستان	۴۳۷۸۵۵	۴۹۴۲۱۲	۳۶۲۳۳۰	۱۲۹۴۳۹۷	۱۶۷۱۰۹
کرمان	۲۳۲۴۸	۱۲۹۰۴۰۲	۴۹۵۴۲۷۵	۶۲۶۷۹۲۵	۱۳۳۷۰۷۱۹
کرمانشاه	۱۶۴۳۵۲	۴۷۶۱۶۶	۵۴۷۹۲۰	۱۱۸۸۴۳۸	۱۷۴۲۸۶۱
کهگیلویه	۶۳۹۶۶	۱۴۴۴۱۸	۲۷۰۴۲۸	۴۷۸۸۱۲	۱۳۹۳۳۰۲
گلستان	۳۸۱۳۱۷	۴۰۱۸۸۷	۷۹۶۲۱	۸۶۲۸۲۹	۱۲۸۹۳۷۲
گیلان	۹۸۸۴۳	۱۳۱۶۸۴	۱۴۴۵۹	۲۴۴۹۸۶	۸۰۳۸۴۳
لرستان	۱۴۶۸۵۷	۶۷۲۲۰۹	۶۴۴۳۹	۸۸۳۵۰۵	۲۱۲۱۶۸۴
مازندران	۳۵۷۶۷۱	۲۰۵۰۶۸	۲۱۹۷۳	۵۸۴۷۱۲	۱۶۹۲۳۵۳
مرکزی	۴۶۵۸۰۴	۱۱۴۰۳۶۶	۱۶۶۷۸۱	۱۷۷۲۹۵۱	۱۸۵۹۴۲۷
هرمزگان	۷۱۲	۲۱۰۹۰۷	۳۸۸۱۷۲۴	۴۰۹۳۳۴۳	۶۶۸۲۰۳۸
همدان	۳۲۳۵۰۵	۲۸۳۹۷۷	۵۸۲۸۵	۶۶۵۷۶۷	۶۹۶۹۶۲
یزد	۹۱۶۲۳	۱۱۲۶۷۹۵	۵۲۹۹۲۸۹	۶۵۱۸۰۰۷	۱۲۶۳۷۶۵۵
جنوب کرمان	۵۸۰۷۵	۹۲۳۶۹۴	۹۳۶۶۵۶	۱۹۱۸۳۷۵	۳۳۴۸۹۸۲
جمع کل	۷۱۷۵۰۷۲	۲۱۴۲۲۹۵۰	۵۶۱۴۸۹۵۲	۸۴۷۴۶۹۷۴	۱۳۴۳۰۷۸۴۵

مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی. ۱۳۸۸

براساس جدول (۲-۵) مساحت مراتع خوب، متوسط و فقیر کشور در سال ۱۳۸۸ به ترتیب ۷۱۷۵۰۷۲، ۲۱۴۲۲۹۵۰ و ۵۶۱۴۸۹۵۲ هکتار بوده است که استان آذربایجان شرقی با ۲۴۷۳۴۴۱ هکتار بیشترین و استان گیلان با ۲۴۴۹۸۶ هکتار کمترین میزان مرتع را به خود اختصاص داده‌اند. در جدول (۲-۶) میزان تولید علوفه خشک کشور به تفکیک تولید در هر استان آورده شده است. همچنین میزان علوفه قابل برداشت مجاز با توجه به نوسانات بارندگی به تفکیک در هر استان آورده شده است.

جدول ۲-۶- برآورد تولید علوفه مراتع کشور در سال ۱۳۸۸ (واحد: هزار تن)

استان	وزن علوفه خشک قابل برداشت	تعدیل علوفه قابل برداشت مجاز با توجه به نوسانات بارندگی
آذربایجان شرقی	۷۰۴	۵۹۸
آذربایجان غربی	۷۱۸	۶۱۰
اردبیل	۲۸۰	۲۳۸
اصفهان	۵۴۷	۴۶۵
ایلام	۲۱۳	۱۸۱
بوشهر	۱۰۴	۸۸
تهران	۸۸	۷۵
چهارمحال و بختیاری	۹۱	۷۸
خراسان	۱۰۰۵	۸۵۴
خوزستان	۲۶۲	۲۲۳
زنجان	۱۶۲	۱۳۸
سمنان	۵۷۴	۴۸۸
سیستان	۶۲۱	۵۲۷
فارس	۱۶۸۴	۱۴۳۲
قزوین	۱۶۰	۱۳۶
قم	۴۶	۳۹
کردستان	۴۹۶	۴۲۲
کرمان	۴۷۰	۳۳۹
کرمانشاه	۳۱۱	۲۶۴
کهگیلویه	۵۱۵	۴۳۸

ادامه جدول ۲-۶

استان	وزن علوفه خشک قابل برداشت	تعدیل علوفه قابل برداشت مجاز با توجه به نوسانات بارندگی
گلستان	۱۷۶	۱۴۹
گیلان	۱۰۴	۸۸
لرستان	۲۸۹	۲۴۶
مازندران	۳۳۳	۱۴۲
مرکزی	۲۶۶	۲۲۶
هرمزگان	۲۲۶	۱۹۲
همدان	۱۱۴	۹۷
یزد	۱۴۱	۱۲۰
جمع کل	۱۰۷۰۰	۹۰۹۴

مأخذ: آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی. ۱۳۸۸

در جدول (۲-۶) مشاهده می‌شود که کل تولید علوفه خشک قابل برداشت کشور ۱۰۷۰۰ هزار تن می‌باشد که با توجه به میزان بارندگی، تنها برداشت ۹۰۹۴ هزار تن علوفه خشک مجاز است که از مراتع برداشت شود. با توجه به جدول (۲-۶) استان فارس با تولید ۱۶۸۴ هزار تن علوفه خشک بیشترین تولید علوفه و استان قم با تولید ۴۶ هزار تن علوفه خشک کمترین تولید علوفه خشک را به خود اختصاص داده‌اند (۹).

۲-۴- منطقه مورد بررسی

شهرستان ممسنی با بیش از ۶۸۰۰ کیلومتر مربع وسعت بین ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و ۵۲ درجه و ۵ دقیقه جغرافیایی و ۲۹ درجه و ۵ دقیقه و ۳۰ درجه و ۴۵ دقیقه عرض جغرافیایی در شمال غربی استان فارس واقع گردیده است. ۷۰۰ هزار هکتار، کل اراضی شهرستان می‌باشد که از این میزان ۴۵۰ هزار هکتار از مرتع و جنگل را به خود اختصاص داده است و ۲۵۰ هزار هکتار، زراعت و باغات و زیربنای دهکده و شهرستان می‌باشد. این شهرستان دارای آب و هوایی گرمسیری در بخش‌های مرکزی و رستم و سردسیری دشمن زیاری می‌باشد، ارتفاع متوسط شهرستان از سطح دریا ۹۰۰ متر

که پست‌ترین آن ۲۰۰ متر و بلندترین نقطه شهرستان ۳۲۰۰ متر ارتفاع دارد. از نظر هواشناسی جزء مناطق نیمه خشک با تابستان گرم و خشک و زمستان‌های مربوط و معتدل می‌باشد. حداکثر درجه حرارت شهرستان ۴۶ درجه سانتیگراد و حداقل آن ۴- درجه سانتیگراد می‌باشد. بارندگی در شهرستان از اوایل آبان ماه و شروع تا اواخر اردیبهشت ادامه دارد و میزان آن ۳۵۰ میلیمتر تا ۹۰۰ میلیمتر می‌باشد، متأسفانه در سال ۱۳۸۸ میزان بارندگی ۲۸۰ میلیمتر بوده که از پراکنش مناسبی برخوردار نبوده است (۲).

۲-۴-۱- واحد امور دام

شهرستان ممسنی دارای ۱۰۱۳۶۱۲ رأس دام سبک و ۱۸۱۰۵ رأس دام سنگین (گاو) بوده که از ۴۵۰۰۰۰ هکتار مراتع شهرستان تغذیه می‌نمایند که آمار هر نوع دام به تفکیک در جدول (۲-۸) آمده است. متأسفانه در سال ۱۳۸۸ بدلیل کاهش شدید نزولات و عدم پراکنش مناسب، مراتع از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده و این امر باعث افت شدید وزن و همچنین کاهش تولید فرآورده‌های دامی گردیده است (۲).

جدول ۲-۷- آمار جمعیت دامی شهرستان ممسنی ۱۳۸۸

نوع دام	جمعیت (رأس)
گوسفند و بره	۵۱۵۸۱۲
بز و بزغاله	۴۹۷۸۰۰
گاو و گوساله اصیل	۸۵۹
گاو و گوساله دورگ	۹۸۶
گاو و گوساله بومی	۱۶۲۶۰

مأخذ: اداره جهاد کشاورزی شهرستان ممسنی. ۱۳۸۸